

FUNCȚIA ȘI DINAMICA FRAZEI ÎN ROMANUL LUI NICOLAE BREBAN

MIHAELA ROȘU BÎNĂ

Cuvinte-cheie: *dinamica frazei, redundanță, ermetism, ambiguitate, dislocare, sintaxă specială*

Analiza tipului narativ în opera de maturitate a lui Nicolae Breban, fixând din motive taxonomice această linie de demarcație odată cu apariția excelentului *Animale bolnave*, impune discutarea planului verbal, cu alte cuvinte, a felului în care raportul dintre narator și narațiune, dintre povestire și istorie modelează limbajul. Multe dintre reproșurile criticilor, contemporani apariției romanelor, vizau impuritatea tipului, implicit a stilului, făcând trimitere la fraza supradimensionată, redundantă și anacolitică, cu nenumărate subordonate, incidente, propoziții eliptice și dislocări sintactice. Dincolo de orchestrația ideologică a momentului¹, păcătuiau prin scoaterea autorului din contextul estetic al curentului căruia îi aparține sau pe care îl prefigurează. Să nu uităm că romancierul debutează sub semnul neomodernismului și face, cu certitudine, prin romanul *Bunavestire*, trecerea la postmodernism. Polifonia vocilor în romanele sale este adeseori derutantă. Tipul narativ din romanele amintite, urmărește, în mod obligatoriu, însăși mișcarea scriiturii, ductilă, maleabilă, când fluidă și vapoasă, când abruptă și pulverulentă, după cum i se cere a deveni de către pre-textul, acel primum-movens în temeiul căruia se desfășoară. În *Confesiuni violente*, dialogurile lui Nicolae Breban cu C. Iftime, romancierul plasează enunțurile sale, frecvent incriminate, în siajul construcției

¹Titus Popovici la Plenara din 28–29 iunie 1977 a CC a PCR.

proustiene. Fraza pe care Marcel Proust o inventează e o „noutate”, „o imensă descoperire”, „frază aceea redundantă, cu multe subordonate. O lume în care el însuși se pierde ca în niște culoare nefârșite”². Și apoi, referindu-se la propria sintaxă, afirmă: „[...] eu am asemenea fraze dintr-un tip de instinct – eu așa gândesc. Când vorbesc, folosesc stilul acesta redundant cu ocolișuri. Și când vorbesc și când scriu, la mine e un fel de înaintare cu ocolișuri. E o căutare în mers, o construcție în mers. [...] Eu mă las în voia acestor meandre, pe care le face stilul meu. Până la urmă el mă duce și pe mine. Și poate prin el află adevărul despre lume, despre mine.”³. Prin aceste observații, romancierul readuce în discuție ideea inseparabilității conținutului de formă. Opera își dobândește înțelesul și identitatea unică mulțumită organizării sale verbale. Pe de altă parte, Breban își asumă programul estetic al celor două grupări de la care se revendică, neomodernismul și postmodernismul: ermetismul expresiei, ambiguitatea limbajului până la aparența de non-sens, impuritatea discursului prin combinarea în același enunț a unor registre stilistice și coduri de comunicare diferite, oximorone. Din strategiile de seducție nu lipsesc jongleriile verbale, vârtejurile amețitoare de fraze. Cufundat în plăcerile propriului text, autorul *Buneinvestiri* se autocontemplă cu o voluptate narcisistă. Nicolae Breban știe, dintr-o adolescență oprimată, asemeni lui Flaubert, că pe hârtie poți dispune după bunul plac de lume, de univers. Această certitudine îl răsplătește însutit pentru eșecurile existențiale. Demiurg și instanță absolută în text, el potrivește cuvinte în imagini, prinde viața în capcana scrisului, distrându-se nemaipomenit „să țină oameni în tigaia frazei și să-i facă să sară ca pe niște castane”⁴.

Am ales, spre exemplificare, tocmai fragmentul care „rupe” structura inițială a romanului *Bunavestire*, pentru a anunța saltul personajului Grobei într-o altă dimensiunea ontologică. Breșă din

²Nicolae Breban, *Confesiuni violente – Dialoguri cu Constantin Ifimie*, 1994, Ed Du Style, p 107.

³*Ibid.*, p 108.

⁴Marthe Robert, *Romanul începuturilor și începuturile romanului*, Ed. Univers, București, 1983, p 317.

existența mărunțului merceolog provincial este consecința intervenției ludice și zeflemitoare a unor zei poznași și discreționari, contaminați de grosolănia muritorilor locuitori ai provinciei.

„Se însera încet, oh, foarte încet, doar jos de tot, ... sus, sus, pe sus, pluteau norii străvezii, de-un colorit insuportabil, ecuatorial. Era ora la care zeii ... zeii nemuritori ieșeau să se plimbe în șaretele lor, trase de caii lor musculoși, ce asudau magnific în hamuri ... în hamurile subțiri, bătute în argint și nichel ... în platină. Peste norii stridenți, colorați strident, ca un evantai colosal din fildeș subțire, transparent, cu miniaturi din secolul XV ... cu șaretele lor gonind printre statui de marmoră, fără un braț, fără o coapsă, ei, cei disprețuiți de muritorii atotștiutori, atei, suspect de siguri pe ei ... ei, cei disprețuiți de viii care mișunau pe jos, în febrilitatea lor, lipsiți de religiozitate ... vidați, goliți de religiozitate, tâmpi ... inteligenți și tâmpi ...zeii, frumoși în ghetoul lor, în păgânismul lor, ficși, nemișcați ca stelele, în aparența lor, din politețe luând înfățișarea zeilor, a supraoamenilor ... acum, când pe cer se rescria istoria scurtă a lumii, când atâtea bătălii navale și aeriene se duceau, concomitent, printre norii strident colorați, când atâtea cavalerii, cavalcade coborau spre asfințit, când însuși Sextus Aemilianus ... când fiecare dintre noi se reflectă acolo sus ... și mai sus sau ... puțin mai jos de foarte sus ... de înalt ... în două, trei copii ... când unul din ei poate, nemuritor (din simplă obișnuință) se reflectă, o clipă, în trotuarul de dinaintea pașilor noștri nehotărâți ... când vreunul dintre supraoamenii aceia se apleacă, o secundă, intrigat de mâna Leliei, subțire și albă, rezemată de-o eternitate pe umărul celui al cărui cap, ceafă, nu se vede ... pentru că ei au încă ochi buni și în infra-secunda care, în care e toată durata noastră, în infra-secunda care e istoria vieții pe planetă, ei pot deosebi luciul de marmoră al mâinii ei ... al mâinii ei în după amiaza aceea când, sătulă de amor, adormise în fața logodnicului ei ce-o vizita ... pe care îl regăsise la trezirea din somnul abrupt, total, la picioarele ei, zâmbind amabil, răsfoind albumele cu filele groase de carton ... poate ... mai-mult-ca-sigur, cum se spune în provincie, că unul din acei supraoameni, roșcat sau negru, cu sprâncenele groase, negre, împreunate, se apleacă (s-a aplecat sau se va ...

timpurile, aici, sunt o goală formalitate, un fel de birocrație) peste balustrada sa de nori, invidios, de-o invidie puerilă, ce cântă ... privește curios, de-o curiozitate goală, imbecilă, în fila de album, peste pozele acelea care ... și râde, râde total neplăcut, neinstruit, așa un ... hă-hă-hă! și încă o dată, vulgar : - Hă-hă-ho-ho-hă-hă ! și apoi plescăie din buze și din limbă, ca golanii, sâmbătă după-amiaza în jurul cinematografelor din cartier, scuișând plictisiți, expert, pe sâniii vreunei Claudia sau Sophia sau Gina sau ... Raquel. Oh, zeii, supra-oamenii iubesc provincia și își pilotează des cvadrigele lor peste străzile ei pestilențiale ... peste oamenii ei naivi, puternici ... cu râsul lor blând, cu râsul lor blând ... cum spunea răposatul domn Henri Beyle: – La Paris nu e exclus să întâlnești oameni eleganți; dar în provincie ai să întâlnești caractere! ... sau așa ceva, like something ... și zeii, supra-oamenii, ei înșiși, aspirau să ajungă caractere ... sau indivizi eleganți, dracu mai știe! În provincia lor, hipercelestă ... cu alei de pietriș, cu statuetele lor ciuntite care reprezentau vreun triton, vreun peștișor ... vreun Bachus mărunț și burtoș, c-un zâmbet amabil, insidios ... și, deodată, ce stupoare, unul îi scuișcă lui Grobei, drept în pagină. Stupoare! Și pagina, fila aceea de carton îi sări din mână ...”⁵.

Descrierea se împletește cu discursul mono-logic al unei instanțe superioare, naratorul creditat cu autoritate supremă. Divinitate supra-olimpică, el știe ce se întâmplă atât în spațiul terestru mărunț, provincial, cât și în cel hipercelest. Apropiat divinităților, dar și muritorilor, își însușește lexicul adecvat ambelor spații. Cuvintele relevante pot fi puse în două mari clase. Pe de o parte, avem de-a face cu provincia olimpiană definită de cuvinte ca: *zei, nemuritori, nori, cer, stele, supraoameni, tritoni, Bachus*, adică un întreg reperoriu hipercelest, pe de altă parte, *muritori, atei, tâmpi, imbecili, trotuar, străzile, provincia, străzile, pestilențial, vulgar* pentru conturarea universului mărginit al provinciei terestre. Amestecul amețitor al acestor două clase sugerează suprapunerea celor două planuri. Zeii coboară, conducându-și cvadrigele pe străzile pestilențiale ale provinciei pământene, și se molipsesc cu obiceiurile golănești ale

⁵Nicolae Breban, *Bunavestire*, Ed. Paralela 45, 2002, pp 216–217.

muritorilor. La rândul lor, pământeni, recte Grobei, se conectează la transcendent, devenind actori zeloși în farsa imensă pusă la cale. Dispuse în șase unități disproporționate ca întindere, cu nenumărate repetiții, enumerații, dislocări sintactice și reluări, cele 588 de cuvinte creează un vârtej amețitor, în care sensurile iradiante converg spre revelarea mesajului, după ce, la o primă lectură, impresia de ermetism este predominantă. Având o anume dinamică a dispunerii și a construcției, o logică a organizării sintagmatice, ele reverberează în urechile noastre printr-o utilizare repetitivă conștientă. Astfel, fraza „redundantă” sau „frază-melc”⁶ nu este o simplă marcă a stilului brebanian, ci, deliberat, un vehicul al Ideii, pe care nu poate să o exprime altfel decât prin această sintaxă specială, care îl definește și care face din el un scriitor de autentică valoare literară. Dacă Blaga operează cu metafora revelatorie, la Nicolae Breban identificăm fraza cu aceleași valențe.

THE FUNCTION AND DYNAMICS OF THE SENTENCE IN NICOLAE BREBAN'S NOVEL

Summary

The analysis of narrative type in the ripeness writing of the novelist Nicolae Breban asserts the discussion on the verbal outline.

Many of the critic's reproaches referred to the implicit type impurity style, incriminating the redundant, oversized, anacoluthic sentence, with a lot of subordinates, incidents, elliptical sentences and syntactic dislocations.

Nevertheless, the writer makes his first appearance under the sign of neo-modernism. His novel *Annunciation* makes the passing to postmodernism and impurity of discourse, combining some different stylistic registers and communication codes in the same wording are usual practices for the writers who belong to these groups.

Nicolae Breban himself recognizes this particularity of his sentence as a mark for the style, destined to lead him to the truth about himself and the word. He beholds himself with a voluptuous self-admiration, immersed in his own text.

⁶Laura Pavel *Antimemoriile lui Grobei*, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, 2004, p 12.

The extract selected from the novel *Annunciation* illustrates the gap moment, that of the ontological „fracture” in character’s existence.

Description is twisted with the soliloquial discourse of a narrator credited with the supreme authority.

The relevant words from the text can be grouped in two large categories: those that define the celestial province and those belonging to the earth.

The 588 words in the fragment arranged in six unequal units in dimension, create a stunning vortex with radiating senses, destined to reveal the message. So, this kind of „snail” sentence or redundant sentence is a „vehicle” for the Idea he can express only through this special syntax.